

ĂSUPRA SUPRAFETELOR DE NIVELARE DIN MUNȚII PARÎNGULUI ȘI CĂPĂȚINII

LUCIAN BADEA

Ideea devisiană a modelării ciclice a reliefului, a formării suprafețelor de nivelare, a penepenei, a făcut epocă și a rămas încă la baza explicării evoluției reliefului (ca fundamentare teoretică), în ciuda numeroaselor critici aduse (în bună parte întemeiate). Aplicată de Emm. de Martonne (1907) în explicarea evoluției morfologice a Carpaților Meridionali (avînd ca argument incontestabil existența celor trei „platforme de eroziune” această concepție a stat mult timp ca suport al cercetării reliefului carpatic, dar avea să treacă printr-o adevărată criză (începută brusc cu circa 35 de ani în urmă), izvorită din tendința de combatere așa ziselor concepții învechite (bazate pe un anume schematicism) pe care se sprijinea cercetarea geomorfologică.

Fără îndoială că o astfel de tendință este normală, bi-nevenită și purtătoare de progres, dacă nu se exagerează, dacă este plină de discernămint, dacă are o bază faptică în măsură să ofere argumente solide, verificabile și nu rămîne în domeniul dorințelor și al declarațiilor.

A fost o perioadă de oarecare criză a acceptării teoriilor și conceptelor care, în mod normal, a diminuat treptat, lăsînd locul unui mod mai realist și mai stimulator de a vedea lucrurile și de a înțelege evoluția reliefului. Au rămas și unele sechele, dar problema suprafețelor de nivelare continuă să atragă, să fie cel puțin tot atît de interesantă. Rezolvarea ei devine definitorie în descifrarea evoluției reliefului carpatic și chiar dacă s-au spus multe pînă acum, sînt încă insuficiente și ne aflăm departe de momentul ultim-

lui cuvînt care, pentru a fi rostit, are nevoie de acumulări faptice rezultate din analize de detaliu în toate unitățile carpatice.

Existența suprafețelor de nivelare este o realitate a Carpaților, nu numai de necontestat, dar care, pe alocuri, devine dominantă și de-a dreptul impresionantă. Modul de asociere și de recomandare a fragmentelor (pe bazine, pe masive, pe grupe de munți) aproape uniform etajele de la peste 2 000 m pînă la sud 600—700 m, elimină îndoielile asupra modelării ciclice și îndelungate a masivelor carpatice. Dar argumentarea sigură a procesului evolutiv în conformitate cu variabilitatea condițiilor (inclusiv a agenților dominanți) necesită analize și corelări detaliate (pe care parțial le-am efectuat cu ocazia cercetării și elaborării părții regionale a Tratatului de geografie a României).

Analiza întreprinsă în munții dintre Olt și Jiu ne-a dat posibilitatea formulării unor concluzii preliminare care nu infirmă concluziile lui De Martonne și ale urmașilor, dar nici nu sînt deplin concordate cu acestea. Pare un paradox, dar este vorba de o viziune mai completă asupra proceselor de modelare și asupra evoluției Carpaților Meridionali, fără infirmarea trăsăturilor obiectului studiat — relieful nivelat în faze succesive —, care rămîne realitatea constatată de Emm de Martonne, de cei care au urmat și poate fi observată și verificată de oricare dintre noi.

Analiza morfologică și morfografică a culmilor muntoase dintre Olt și Jiu a pus în evidență un nivel de creste și vîrfuri (ca martori) la peste 2300 m, numai în partea centrală a Parîngului, înconjurat de o asociere de culmi rotunjite, spinări largi și chiar fragmentat de poduri, acea vestită suprafață carpatică superioară (platforma Borăscu sau pediplena carpatică) situată la 2000—2200 m, cu coborîre spre extremitățile culmilor și în șei pînă la 1900 m. La 1750—1850 m se insinuează un al doilea nivel, mai puțin extins și mai fragmentar, un fel de treaptă secundară la periferia suprafeții superioare, tăiată în aceasta, la marginea ei, pe alocuri pîrînd a fi chiar o continuare directă la un nivel inferior. Ambele suprafețe sînt bine reprezentate în Parîng, în lungul culmilor principale ale Căpățîinii și Munților Latoritei, dar mult mai clare apar în masivele de la nord: Șureanu, Cindrel, Munții Lotrului.

○ denivelare de 100—150 m delimitează și scoate în evidență tot acest ansamblu, separându-l de ceea ce se află la nivelul altitudinilor medii, corespunzând cu ceea ce s-a considerat ca platformă de eroziune Riu Șes (Emm de Martonne, 1907) sau treapta culmilor medii și piemonturilor miocene (Gr. Posea și colab., 1974).

În cadrul acestei trepte mari, contrariu așteptărilor, morfologia suprafețelor se complică. Între 1650 și 1200 m se observă două complexe de suprafețe, separate de o denivelare ceva mai clară la 1300—1400 m. În fiecare se asociază două, chiar trei suprafețe secundare, relativ bine legate unele de altele, cea mai întinsă fiind la altitudinea de 1500—1600 m.

Așa cum anticipăm, analiza morfologică ne-a permis punerea în evidență a unui număr mai mare de trepte decât s-a considerat anterior, asociate într-un mod aparte (care imprimă trăsăturile unui anumit stil de relief), nu numai în altitudine etajat, dar și în desfășurarea lor pe orizontală (ușor crescândă în altitudine) de la vest la est. Se constată, de asemenea, un grad de fragmentare concordant cu vechimea, dar într-o concordanță inversă :

— Suprafețele mai vechi, din partea centrală a masivelor, surprinzător, sînt mai puțin fragmentate decât cele tinere, dinspre periferia masivelor, iar gradul de fragmentare se accentuează în vecinătatea defileelor Jiului și Oltului.

Acăsta este o consecință directă a două condiții: pe de o parte a comportării de ansamblu a Carpaților Meridionali ca munți bloc, supuși în decursul terțiarului la mișcări pe verticală; pe de altă parte, a tendinței continue de adîncire a nivelului de bază reprezentat de albiile Jiului și Oltului.

Denivelările dintre complexele de suprafețe sînt de dimensiuni și importanță diferită: unele majore, marcînd trecerile dintre ciclurile mari de modelare; altele mult mai reduse, sub 100 m — mai frecvent de 50—80 m — care marchează trecerile dintre treptele secundare sau fazele din cadrul unui ciclu.

Originea denivelărilor este o problemă majoră în care, de fapt, stă cheia formării suprafețelor, a genezei lor. Este o chestiune fundamentală pentru a cărei explicare nu putem rămâne la ceea ce se cunoaște din teoria penepelenizării în condițiile așa zisei eroziuni normale (adică ale regimului climatic temperat) în care rolul hotărâtor ca agent modelator îl are rețeaua hidrografică. Dar nici la aceea a treptelor de piemont așa cum a fost formulată de W. Penck.

Oriunde în natură — și nu mai puțin în Carpații noștri — procesele au o desfășurare mai complicată. Fenomenele se pot explica într-un anumit fel, corect, plauzibil, dar generalizarea poate duce la exagerări și concluzii false.

Existența denivelărilor (variabile ca dimensiuni, dar aproximativ constant desfășurate în etajarea lor) transversale pe văile principale (efectuat acțiunii râurilor, agentul esențial în modelarea fluviațială) arată că este exagerat să vorbim de suprafețe nivelate numai prin, sau dominant prin eroziunea fluviațială separate prin astfel de denivelări.

Fără îndoială că fiecare suprafață are o origine poligenetică (din care nu se poate exclude abraziunea și pedimentarea) iar denivelările trebuie să fi trecut prin condiții de modelare în care procesele dominante au determinat retragerea autonomă a versanților. Succesiunea mai multor faze de modelare presupune în egală măsură variabilitatea intensității mișcărilor de înălțare (care au afectat blocul cristalin tot timpul terțiarului și în cuaternar), ca și a condițiilor climatice sub dominația cărora s-a putut instala un anumit sistem de modelare. Este suficient să luăm în considerație numai natura succesiunii de depozite pliocene și cuaternare din aria depresionară getică de alături (din Subcarpați și mai ales din Piemontul Getic), pentru a ne da seama de variabilitatea accentuată a climatelor (de la cele tropicale umede pînă la cele periglaciare umede sau uscate) și, în consecință, de succesiunea sistemelor de modelare (corespunzătoare acestor climate) în măsură să contribuie la nivelarea reliefului, dînd naștere la diferite tipuri de suprafețe

- Badea L. (1967); **Subcarpații dintre Cerna Oltețului și Gilort. Studiu de geomorfologie**, Edit. Academiei, București.
- Badea L. (1975); **A propos des surfaces d'aplanissement dans les Carpates Roumaines. Stud. Geomorph. Carpatho — Balcanica**, vol. IX, Krakow, p. 17—25.
- Martonne Emm. de, (1907), **Recherches sur l'évolution morphologique des Alpes de Transylvanie (Karpates Meridionales)**, Rev. de géogr. annuelle, t. I (1906—1907), Paris.
- Niculescu Gh. (1983); **Suprafețele de nivelare**, cap. 3. 5. 1, din **Geografia României**, I, **Geografia fizică**, p. 120—130, Edit. Academiei, Buc.
- Posea Gr., Popescu N., Ielenicz M. (1974), **Relieful României**, Edit. Științifică, București.
- Roșu Al. (1967); **Subcarpații Olteniei dintre Motru și Gilort**, Edit. Academiei, București.